

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 069.51:908]:748(477.83)

Юлія Курдина

ГУТНЕ СКЛО З ПІДГІРЦІВ У ФОНДАХ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ М. ВИННИКИ

У статті розглядаються скляні знахідки із фондів комунального закладу Львівської обласної ради на території Підгорецького василіанського монастиря Благівіщення Пречистої Діви Марії під час розкопок у 2007–2008 рр. Увагу приділено різним типам скляних виробів, наводиться їх загальна характеристика та конкретні параметри. Водночас подаються відомості про аналогічні знахідки, відомі з наукових публікацій чи збірок інших музеїв.

Ключові слова: Підгірці, Винники, музей, гутне скло, келих, пляшка.

Доволі важко уявити собі історичні музей без скляних знахідок. Комунальний заклад Львівської обласної ради (далі – КЗ ЛОР) Історико-краєзнавчий музей у м. Винники, неподалік Львова, не є винятком. Однак скляні знахідки, досить нечасто є предметом окремого наукового дослідження. Частіше про них згадують у контексті певних археологічних розкопок, аналізуючи скляні вироби серед інших виявлених рухомих предметів.

Серед статей, присвячених конкретно скляним знахідкам, можна згадати публікацію І. Свешнікова [1, с. 36–40], у якій проаналізовано скляні знахідки з місця битви під Берестечком та публікацію М. Лосик та В. Гупало про знахідки з місця розкопок колишнього Бернардинського костелу в м. Дубно (106 одиниць скляних фрагментів, які репрезентують досить широкий асортимент виробів) [2, с. 265]. Інформацію про знахідки з Києва опублікували А. Шовкопляс, [3, с. 82], С. Балакін [4, с. 165–167] та Е. Починок, яка на основі аналізу скла з території Старого Арсеналу запропонувала власну класифікацію скляних виробів [5, с. 43–48]. Характерною рисою усіх цих згаданих публікацій є наявність у них опису скляних знахідок, іноді із зазначенням їх параметрів, а також присутність рисунків, що важливо для пошуку аналогій тих чи інших скляних виробів у різних регіонах українських земель.

Проте значно частіше про скляні вироби згадують фрагментарно – у таких випадках відомості про скло доволі скупі – є лише короткий перелік виробів, у кращому випадку відзначаються їх особливості (наприклад, наявність клейма). Серед таких можна назвати публікації львівських дослідників Ю. Лукомського, В. Шишака, О. Осаульчука, О. Лазурка [6–7]. Трохи інформативнішою є стаття, присвячена розкопкам монастиря Воздвиження Чесного Хреста біля с. Йосиповичі на Стрийщині, автори якої відзначили схожість місцевих знахідок із виробами унівської гуті. На їх думку, до монастиря у Йосиповичах могли потрапляли вироби саме із Унева [8, с. 22].

За відсутності системних досліджень історії гутництва на українських землях, існує хибна думка про те, що воно було явищем маргінальним і досягло лише ремісничого чи кустарного рівня [9, с. 370]. Тому вивчення скляних виробів, які знаходяться у фондах музеїв, дозволить по-новому поглянути на гутництво та переосмислити його значення у господарському житті.

Скляні вироби у фонді музею м. Винник не є єдиними, виявленими на території Підгірців. Так, згідно із угодою про наукову співпрацю між «Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytkow» (м. Варшава, Республіка Польща) та Інститутом архітектури Національного університету «Львівська Політехніка» та Інститутом археології Львівського національного університету ім. Івана Франка у 2004 р. на території першої тераси Підгорецького замку проведено розвідкові розкопки [10, с. 2].

Роботи проводилися у трьох місцях: біля підніжжя лівого крила східців, що вели від північного боку замку до першої тераси (розкоп № I); у центрі першої тераси, на місці ймовірного «фонтану» (розкоп № II) та на межі I–II терас – місці опорної стіни (розкоп III) [10, с. 2–3].

На розкопі № I, поряд із посудом XVII – першої половини XVIII ст., виявлено такі фрагменти скляних виробів: фрагменти денця бокала, нижню частину ніжки фужера та верхню частину графина із обламаними ручками [10, с. 4].

З розкопу № III, серед виробів зі скла, увагу дослідників привернув фрагмент денця посудини із клеймом Конецпольських. Це – круг, майже правильної форми (діаметр 2,9 см), в окружності якого простежується валик шириною 0,2 і висотою 0,1 см. У верхній частині якого видніється стилізоване зображення корони, під якою (всередині і внизу круга) знаходиться рельєфний вигляд герба Конецпольських: щит, підкова і хрест. Ймовірно, що цю посудину виготовлено майстрами

місцевої гуті на замовлення чи в якості подарунка власнику замку [10, с.10–12]. Адже відомо, що у Підгірцях в XVI–XVII ст. діяла гута [11, с. 83].

Натомість скляні знахідки, передані у Винниківський музей і виявлені на території Підгорецького монастиря. Споруда, яку вдалося віднайти археологам на відстані 10 м від діючої дзвіниці мала господарське призначення, однак рухомого матеріалу у її заповненні виявлено чимало [12, с. 19–20]. На сьогодні знайдені предмети зберігаються у фондах Історико-краєзнавчого музею м. Винники.

Серед виявлених гутних виробів у Підгірцях найбільш численними є фрагменти келихів. Більшість із яких виготовлено із зеленого та світло-зеленого прозорого скла, що характеризується наявністю бульбашок. Один з них (рис. 1:1; Історико-краєзнавчий музей м. Винники, відділ археології, од. зб. 15738 (далі – ВІКМ. Арх. №) має висоту 4,4 см, товщину стінок 0,2–0,3 см, внутрішній діаметр виробу – 4,2 см. Діаметр основи становить 5 см, її товщина – 0,6 см. Виготовлений із прозорого скла світло-зеленого кольору, в якому наявна незначна кількість бульбашок діаметром 0,1–0,2 см.

Інший фрагмент (рис. 1:2; ВІКМ Арх. № 15770) має висоту 6,4 см, діаметр 5 см, товщину бокової стінки 0,1–0,2 см; діаметр основи – 5,2 см, її товщина – 0,6 см. Забарвлений у зелений колір. Для наступного зразка (рис. 1:3; ВІКМ Арх. № 15771) характерними є доволі відігнуті краї, діаметр келишка – 6,8 см, товщина стінок – 0,3–0,4 см. Забарвлення аналогічне до попереднього фрагменту. Набагато меншим є уламок від келиха із прозорого зеленого скла (рис. 1:4; ВІКМ Арх. № 15749). Його ніжка дещо неправильної круглої форми має діаметр 6,2 см, висота уламку – 3,3 см, товщина стінки – 0,2–0,3 см.

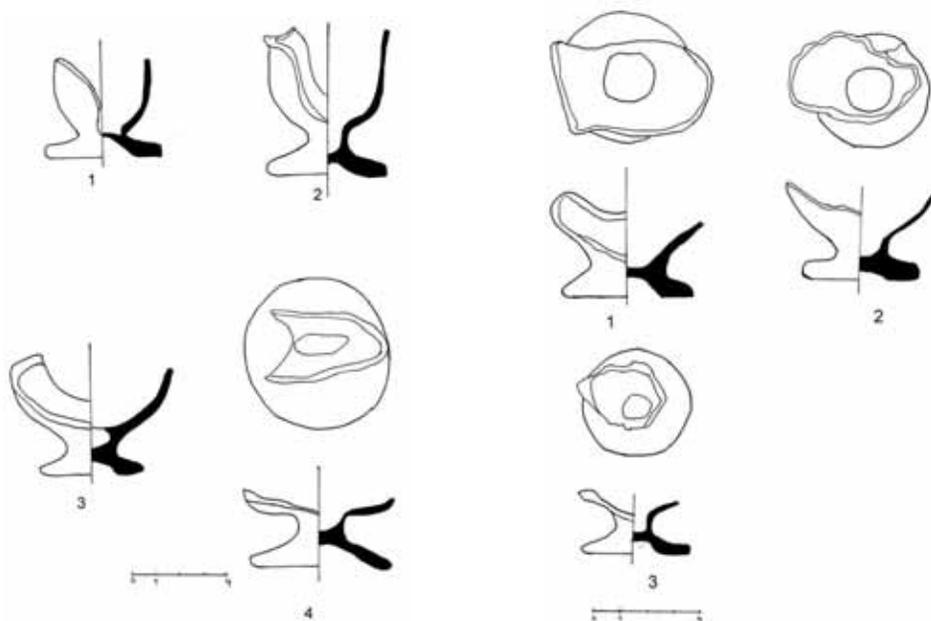

Рис.1

Рис.2

Краще збережений фрагмент келиха на невисокій ніжці з діаметром основи 5,3 см (рис. 2:1; ВІКМ Арх. № 15777). Товщина стінок – 0,2–0,4 см, діаметр виробу на збереженій частині становить 6 см. Схожим до нього є фрагмент з дещо деформованою основою діаметром 4,6 см (рис. 2:2; ВІКМ Арх. № 15690) та внутрішнім діаметром 6 см. Товщина стінок – 0,1–0,3 см. Аналогічним можна назвати келих світло-зеленого кольору, діаметром 5,6 см та з товщиною стінок 0,1–0,2 см (рис. 2:3; ВІКМ Арх. № 15704). Його можна вважати бракованим, через значну асиметричність та нерівномірну товщину основи.

Схожими до названих є келихи, виготовлені також із зеленого скла з невеликою кількістю бульбашок. Один з них (ВІКМ Арх. № 15773) має діаметр основи 4 см, товщина стінок коливається у межах 0,25–0,3 см, діаметр ніжки – 1,8 см. Діаметр основи іншого (ВІКМ Арх. № 15772) становить 4,4 см, товщина стінок – 0,3 см.

Деякі основи таких келихів мають діаметр від 4,4 (ВІКМ Арх. № 15728) – до 5 см (ВІКМ Арх. № 15700). На останньому видно сліди вогню. Ще один фрагмент із безбарвного прозорого скла з бульбашками (ВІКМ Арх. № 15726) має діаметр 4,8 см і товщину стінок ніжки 0,2 см. Аналогічні розміри в іншій основи (ВІКМ Арх. № 15729), дещо ввігнутої збоку, зеленого кольору. Така форма

келиків була універсальною, про що свідчать знахідки аналогічних виробів і на території сучасної Польщі. Тут вони найбільш масово продукувалися у XVII ст. [13, s. 125–127].

Найкраще збереженим із підгорецьких знахідок є келих зеленого кольору з відігнутими дзвінкоподібними вінцями, що знаходиться в експозиції Історико-краєзнавчого музею м. Винники (рис. 3; ВІКМ Арх. № 15827). Аналогічні келихи у XVI–XVII ст. широко побували у Польщі та поряд із товстостінними високими склянками, розписаними емалями («вількомами») становили дві основні групи польського столового посуду, відомими впродовж XIV–XVII ст. [14, s. 148–149].

Збереглося декілька боковин келихів зі світло-зеленого скла, товщиною стінок 0,2 см (рис. 4:1; ВІКМ Арх. № 15634; рис. 2; ВІКМ Арх. № 15745).

Рис. 3

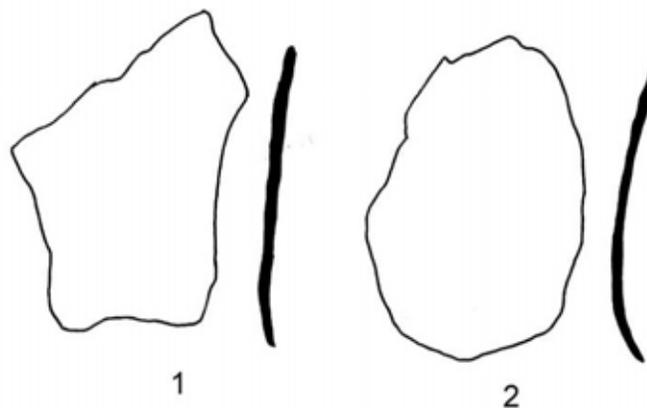

Рис. 4

Цікавим є одиничний фрагмент циліндричної посудини (скоріше за все посудини для пиття) діаметром 4 см (рис. 5; ВІКМ Арх. № 15691). Товщина стінок становить 0,3 см, основи – 0,5 см. Дно посудини дещо ввігнуте всередину.

Не надто численними є фрагменти вінця тонкостінних скляних посудин (рис. 6:1 – 4; ВІКМ Арх. № 15759, 15633, 15722, 15686 відповідно), ймовірно дзвінкоподібних келихів. За ними вдалося визначити діаметри цих посудин. Вони становлять 10,6 см (рис. 1), 11 (рис. 2–3) та 9,6 см (рис. 4). Скло прозоре, забарвлене у зелений колір. Товщина стінок цих посудин становить 0,1–0,2 см. Схожі фрагменти відомі з розкопок колишнього бернардинського костелу в м. Дубно [2, с. 270].

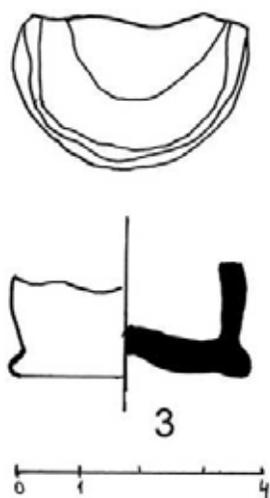

Рис. 5

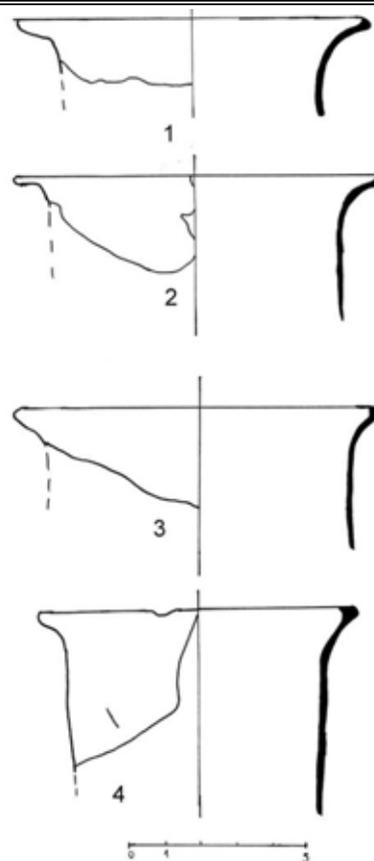

Рис. 6

Іншу групу скляних виробів із фондів музею складають пляшки різних форм. Одна з циліндричних, світло-зеленого кольору, має діаметр 6 см та товщину стінок 0,2 см (ВІКМ Арх. № 15774). Аналогічну форму мала пляшка темно-зеленого кольору з діаметром 4,8 см і товщиною стінок 0,1 см, дно якої дещо більше ввігнуте всередину (рис. 7:1; ВІКМ Арх. № 15811).

Інший тип – кулевидні та криволінійні пляшки, від яких збереглися в основному фрагменти горловин. Декілька із них виготовлені із безбарвного прозорого скла (рис. 7:2 – 4; ВІКМ Арх. № 15742, 15741, 15685 відповідно). Діаметр горловин цих фрагментів 1,7 см (рис. 2) та 2,4 см (рис. 3–4), товщина стінок – 0,1–0,4 см. Значно масивнішими є горловини інших пляшок цього типу (рис. 8:1 – 3; ВІКМ Арх. № 18803, 15804, 15713 відповідно). Вони є доволі товстостінними (товщина стінок до 0,8 см – ВІКМ Арх. № 18803). Дві з них зеленого кольору, третя – з прозорого скла, з висотою горловини 10 см (ВІКМ Арх. № 15804).

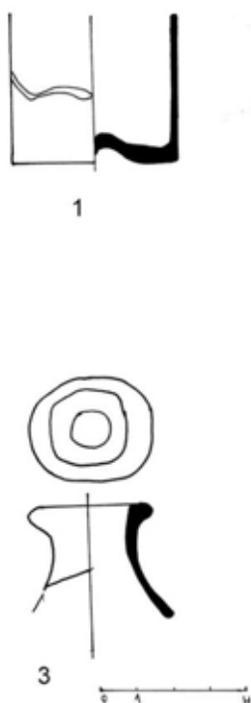

Рис. 7

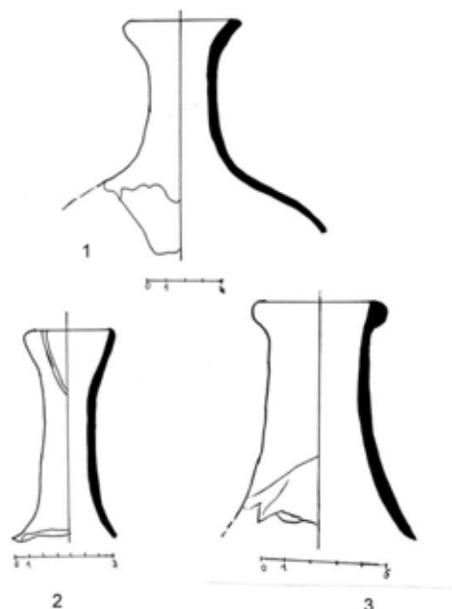
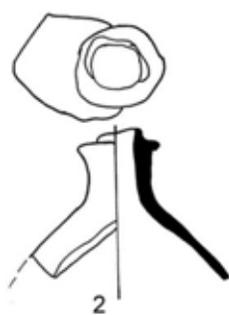

Рис. 8

Приблизно з першої третини XVII ст. горло пляшок на відстані 1–1,5 см від отвору почали перевивати скляним джгутиком круглого чи дещо сплющеного перерізу, призначенням якого було утримувати з допомогою мідного дротика дерев'яну пробку. До цього пляшки закривали або згорнутим папером, або цупкою тканиною [15, с. 74–81]. Також цей джгутик скла міг служити для посилення устя пляшки [16, с. 141]. Окрім того, він свідчить про призначення пляшки – для вина, оскільки для горілчаних пляшок такі джгути були нехарактерні [17, с. 102].

Цікавими є пляшки-плесканки, більшість із яких виготовлялися з безбарвного або світло-зеленого прозорого скла. Таку плесканку знайдено і під час розкопок на території Підгорецького монастиря (рис. 9:1; ВІКМ Арх. № 15740). Одна із аналогічних пляшок початку XVII ст. міститься в експозиції музею скла Львівського історичного музею та походить із Потелич (Інвентарний номер у книгах фондової групи «Скло»). Відомі такі знахідки також у Дубно [2, с. 267]. Характерною ознакою цих пляшок є невисока шийка до 1 см з відігнутими краями. Плесканки, зазвичай, використовувалися як тара для вина [18, с. 42].

Прямокутні пляшки (штофи) із Підгірців представлені фрагментами трьох екземплярів. Один з цих штофів був зеленого кольору, товщина його стінок – 0,2 см, однак через занадто малий розмір уламка важко судити про інші параметри (рис. 9: 2; ВІКМ Арх. № 15693). Інший штоф виготовлений із скла прозорого кольору. Товщина стінок – 0,2–0,4 см, висота шийки – 1,8 см, її діаметр – 2,4 см, діаметр горловини – 3,2 см. Ширина основи штофа становить приблизно 7,6 см (рис. 9: 3; ВІКМ Арх. № 15737). Штоф, який майже повністю зберігся, має ширину 11 і висоту 21 см (рис. 10; ВІКМ Арх. № 15826). Виготовлений він із прозорого, майже безбарвного скла з легким світло-зеленим відтінком. Подібні штофи більш витягнутої вгору форми відомі з унівської гуті. Вони виготовлені зі скла темно-зеленого кольору.

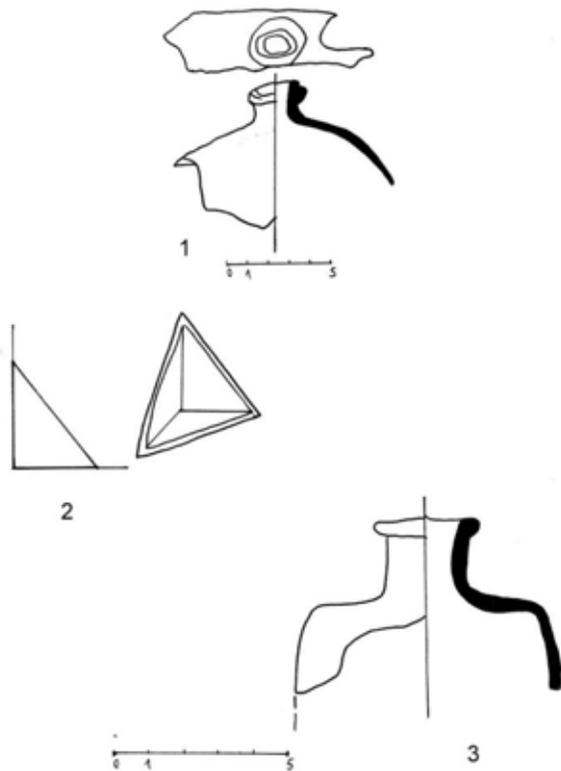

Рис. 9

Рис. 10

Причиною широкого побутування штофів була зручна чотирикутна форма. Завдяки їй штофи з різними напоями компактно вкладалися у подорожню скриньку, яку брали із собою в поїздку заможні люди. Разом з тим штофи добре служили і як настільний посуд [19, с. 113].

Вирізняють декілька різновидів штофів щодо пропорцій та розмірів. На Чернігівщині, Київщині та Волині домінували штофи у вигляді високої призми із основою, наближеною до квадрата, але пропорційні відношення частин були майже незмінними. Натомість вироби із західних земель мають більш видовжений прямокутник в основі [20, с. 214]. Останнє добре простежується на виробах з унівської гуті та збереженому штофі із Підгірців (рис. 10).

Наступною групою скляних виробів варто виділити кухлі. З Підгірців походить кухоль із темно-зеленого скла висотою 8 см. Його основа оздоблена прикрасою у формі пелюстки і має діаметр 4,2 см (рис. 11; ВІКМ Арх. № 15806). Форма ручки – типова для посудин цього типу XVI–XVIII ст. Про це свідчать аналогічні ручки кухля прозорого кольору, знайдена також у Підгірцях (ВІКМ Арх. № 15639), ручки кухлів XVII ст. зі збірки П. Лінинського (рис. 12; ск 806–815), ручка, виявлена на вул. Руській у Львові [7, с. 349], кухоль XVI ст. з Олеська (рис. 13; ск 995) та ручки з Унева (рис. 14; ск 841, ск 848). Відмінну форму від згаданої має кухоль початку XVII ст. з Потелич (рис. 15; ск 1003). Його дно є заокругленим і не має хвилясто навареної ліпної прикраси. Крім цього, ручка келиха є подвійною і майже не має рельєфних ліній, що характерні для попередніх знахідок. Подібну до цієї ручки виявлено на території монастирського дворища у с. Йосиповичі на Стрийщині [8, с. 36] та під час досліджень на площі Старий Ринок у Львові [21, с. 183]. Аналогів цим ручкам у світовій та вітчизняній науці більше не зафіксовано.

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

Кілька уламків скляних виробів із Підгірців не вдалося ідентифікувати. Один з них належить скляній посудині з ручкою прозорого кольору, дещо сплюснутою посередині (ВІКМ Арх. № 15707). Товщина стінок посудини – 0,1 см. Ймовірно, у неї була друга ручка, що розташовувалася симетрично до збереженої. Інший фрагмент являє собою дещо скляної посудини, стінки якої мають висоту приблизно 1,5 см і є увігнутими до центру (ВІКМ Арх. № 15743). Вона виготовлена зі скла прозорого кольору і її основа має діаметр 11 см. Ще одна знахідка являє собою дещо скляної посудини темно-синього кольору (ВІКМ Арх. № 15689). Товщина основи становить 0,3 см, її діаметр – 6 см. Чимало дещо скляного посуду XVI–XVII ст. знаходиться також в експозиції Музею скла, більшість з них прикрашені наліпними валиками у формі пелюстки, що було характерним для даного часу (ск 816–824).

Таким чином, розглянуті у статті скляні вироби дозволяють на конкретному прикладі простежити який саме скляний посуд був у повсякденному вжитку. Тому цінність скляних знахідок не стільки у їх кількості, а у тому, що вони представляють чимало типів скляного посуду XVII–XVIII ст. Це і різноманітні пляшки, келихи і кухлики. Введення у науковий вжиток інформації про подібні музейні збірки гутного скла значно розширить уявлення як про побут населення, так і про продукцію гут, які діяли у той час.

Список використаних джерел

1. Свешніков І. Скло з місця битви під Берестечком // Скло в Україні. Історія та сучасність: матеріали наукової конференції / відп. ред. С. Мартинюк. Львів, 1995. С. 36–40. 2. Гупало В., Лосик М. Скляні вироби із розкопок у колишньому бернардинському костелі в Дубні // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. 2009. Вип. 13. С. 263–275. 3. Шовкопляс А. Некоторые гутные стеклянные изделия из Киева // Культура средневековой Руси. Ленинград: Наука, 1974. С. 81–85. 4. Балакін С. Деякі матеріали до археологічної картки Києво-Печерської лаври // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. 2007. Вип. 16. С. 161–168. 5. Починок Е. Скляний посуд з території Старого Арсеналу // Лаврський альманах. 2005. № 21 (Спецвипуск 8). С. 43–46. 6. Шишак В., Андреев С., Лазурко О., Лукомський Ю. Результати археологічного нагляду у м. Львові 2002–2003 рр. // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. К., 2004. С. 345–346. 7. Шишак В., Лукомський Ю., Осаулчук О. Археологічно-архітектурні дослідження по вул. Руській у Львові 2002 р. // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. К., 2004. С. 346–350. 8. Рудий В., Касюхнич В., Вітвіцька Г. Археологічні дослідження НДЛ-81 Львівського університету на Стрийщині в 2000–2001 рр. // Археологічні дослідження Львівського університету. 2003. Вип. 6. С. 16–37. 9. Харитонова О. Українське гутне скло в турецькому археологічному комплексі XVII століття // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. 2008. Вип. 17. С. 370–373. 10. Филипчук М. Звіт про археологічні розкопки парково-садової архітектури на території Підгорецького замку в 2004 р. [особистий матеріал дослідника]. 50 с. 11. Рожанківський В. Скляне гутництво на Україні в XVI–XVII ст. // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. К.: Вид. АН УРСР, 1959. С. 81–99. 12. Білас Н., Серцелевич Р. Основні результати досліджень Підгорецького монастиря ЧСВВ у 2007–2008 рр. // Пліснеський археологічний комплекс: стан та перспективи дослідження. Тези доповідей наукового семінару (Львів, 15 квітня 2016 р.). Львів, 2016. С. 19–20. 13. Dąbrowska M., Gajewska M., Kruppe J. Solec nad Wisła, pow. Lipsko. Badania wykopaliskowe w latach 1964–1966 // Kwartalnik historii kultury materialnej. 1968. № 1. S. 109–139. 14. Wyrobisz A. Szkło w Polsce od XIV do XVII wieku. Wrocław-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1968. 143 s. 15. Коваль В. Слово о бутылке (попытка исторического исследования) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. 2002. Вип. 11. С. 74–81. 16. Пашковський О., Куштан Д. Скляний посуд початку XIX ст. з Чигирини // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. 2007. Вип. 16. С. 141–143. 17. Яремченко В., Ткаченко О. Скляний посуд XVIII – поч. XIX ст. з міщанської садиби м. Полтави // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. 2010. Вип. 19. С. 100–105. 18. Петрякова Ф. Українське гутне скло. К.: Наукова думка, 1975. 160 с. 19. Тищенко О. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). К.: Либідь, 1992. 191 с. 20. Сом-Сердюкова О. Нові принципи методики дослідження пам'яток українського гутного скла XVIII ст. // Матеріали до українського мистецтвознавства: збірник наукових праць. К., 2002. Вип. 1. С. 213–215. 21. Мартинюк С. Давнє скло в Україні // Скло України / ред. кол. Д. М. Олійник та ін. К.: Світ успіху, 2004. С. 176–196.

References

1. Svyeshnikov I. Sklo z misyca bytvy pid Berestechko [Glass from the place of battle near Berestechko]. Sklo v Ukraini. Istoriya ta suchasnist: materialy naukovoyi konferencyi. vidp. red. S. Martynyuk. Lviv, 1995, pp. 35–40. 2. Gupalo V., Losyk M. Sklyani vyroby iz rozkopok u kolyshnomu bernardynskomu kosteli v Dubni [Glass products from excavations in the former Bernardine church in Dubno], Materialy i doslidzhennya z arxeologiyi Prykarpattya i Volyni. 2009, vol. 13, pp. 263–275. 3. Shovkoplyas A. Nyekotoryye gutnyye steklyannyye izdeliya iz Kiyeva [Some loud glass products from Kiev], Kultura srednevekovoy Rusi. Leningrad, Nauka, 1974, pp. 81–85. 4. Balakin S. Deyaki materialy do arheologichnoy kartky Kiyev-Pecherskoyi lavry [Some materials to the archaeological card of the Kiev-Pechersk Lavra], Novi doslidzhennya pamyatok kozatskoyi doby v Ukraini. 2007, vol. 16, pp. 161–168. 5. Pochynok E. Sklyanyj posud z terytoriyi Starogo Arsenalu [Glassware from the territory of the Old Arsenal]. Lavrskiy almanax, 2005, vol. 21 (Spetsvypusk 8), pp. 43–46. 6. Shyshak V., Andreyev S., Lazurko O., Lukomskiy Yu. Rezultaty arheologichnogo naglyadu u m. Lvovi 2002–2003 rr. [Results of archaeological supervision in Lviv 2002–2003]. Arheologichni vidkryttya v Ukraini 2002–2003 rr., Kyiv, 2004, pp. 345–346. 7. Shyshak V., Lukomskiy Yu., Osaulchuk O. Arheologichno-arhitekturni doslidzhennya po vul. Ruskij u Lvovi 2002 r. [Archaeological-architectural research on the street Ruska in Lviv 2002], Arheologichni vidkryttya v Ukraini 2002–2003 rr., Kyiv, 2004, pp. 346–350. 8. Rudyj V., Kasyuxnych V., Vitviczka G. Arheologichni doslidzhennya NDL-81 Lvivskogo universytetu na Stryshshyni v 2000–2001 rr. [Archaeological researches of the SRL -81 of Lviv University in Stryish region in 2000–2001], Arheologichni doslidzhennya Lvivskogo universytetu, 2003, vol. 6, pp. 16–37. 9. Harytonova O. Ukrainiske gutne sklo v turetskomu arheologichnomu kompleksi XVII stolittya [Ukrainian hutta glass in the Turkish archaeological complex of the XVII century], Novi doslidzhennya pamyatok kozatskoyi doby v Ukraini, 2008, vol. 17, pp. 370–373. 10. Fylypchuk M. Zvit pro arheologichni rozkopky parkovo-sadovoyi arhitektury na terytoriyi Pidgoretskogo zamku v 2004 r. [Report on archaeological excavations of park and garden architecture on the territory of the Pidhirtsi castle in 2004]. Personal material of the researcher, 50 pp. 11. Rozhankivskiy V. Sklyane gutnytstvo na Ukraini v XVI–XVII st. [Hutta Glass-making on Ukraine in the XVI–XVII centuries]. Materialy z etnografiyi ta mystecztvoznnavstva. K.: Vyd. AN URSR, 1959, pp. 81–99. 12. Bilas N., R. Sercelevych. Osnovni rezultaty doslidzhen Pidgoretskogo monastyrya ChSVV u 2007–2008 rr. [The main results of the research of the Podgoretsky monastery in 2007–2008]. Plisneskij arheologichnyj kompleks: stan ta perspektyvy doslidzhennya. Tezy dopovidej naukovgo seminaru (Lviv, 15 kvitnya 2016 r.). Lviv, 2016, pp. 19–20. 13. Dabrovska M., Gayevska M., Kruppe J. Badaniya vykopaliskove v lyatax 1964–66 [Excavation in the years 1964–1966], Kwartalnik gistoriyi kultury

materialnej, 1968, vol.1, pp. 109–139. 14.Vyrobish A. Shklo v Polshhe od 14 do 18 viku [Glass in Poland from 14 to 17th century]. Vroslav–Varshava–Krakiv: Polska akademiya nauk, 1968, 143 s. 15.Koval V. Slovo o butylke (popytka istoricheskogo issledovaniya) [A word about the bottle (an attempt at historical research)], Novi doslidzhennya pamyatok kozatskoyi doby v Ukrayini, 2002, vol. 11, pp. 74–81. 16.Pashkovsky O., Kushtan D. Sklyanyj posud pochatku XIX st. z Chygyryna [Glassware of the beginning of the XIX century. from Chygyryn], Novi doslidzhennya pamyatok kozachkoyi doby v Ukrayini, 2007, vol. 16, pp. 141–143. 17.Yaremchenko V., Tkachenko O. Sklyanyj posud XVIII – poch. XIX st. z mishhanskoyi sadyby m. Poltavy [Glassware of the XVIII – early XIX century from the bourgeois estate of Poltava city], Novi doslidzhennya pam'yatok kozachkoyi doby v Ukrayini, 2010, vol. 19, pp. 100–105. 18. Petryakova F. Ukrayinske gutne sklo [Ukrainian gutta-glass], K.: Naukova dumka, 1975, 160 p. 19.Tyshhenko O. Istoriya dekoratyvno-prykladnogo mystecztva Ukrayiny (XIII–XVIII st.) [History of decorative and applied art of Ukraine (XIII–XVIII centuries.), K.: Lybid, 1992, 191 p. 20.Som-Serdyukova O. Novi pryncypy metodyky doslidzhennya pam'yatok ukrayinskogo gutnogo skla XVIII st. [New principles of the methodology of studying the monuments of the Ukrainian gutta-glass of the XVIII century], Materialy do ukrayinskogo mystecztvoznavstva: zbirnyk naukovykh pracz, K., 2002, vol. 1, pp. 213–215. 21.Martynyuk S. Davnye sklo v Ukrayini [Ancient glass in Ukraine] Sklo Ukrayiny, red. kol. D. M. Olijnyk ta in., K.: Svit uspihu, 2004, pp. 176–196.

Julia Kurdyna

HUTTA GLASS FROM THE VILLAGE OF PIDHIRTSI IN THE RESERVES OF THE MUSEUM OF HISTORY AND REGIONAL STUDIES IN THE TOWN OF VYNNYKY

The article deals with the glass findings from the reserves of KZ LOR «The Museum of History and Regional Studies» in the town of Vynnyky, namely the Hutta glass from the village of Pidhirtsi. The glassworks were found on the premises of Pidhirtsi Basilian Monastery of Annunciation of the Virgin Mary during the excavation works in 2007–2008. It also presents various types of glassware, as well as their general description and specific parameters. Meanwhile, it provides information on the corresponding findings known from scientific publications or books of other museums.

Key words: Pidhirtsi, Vynnyky, museum, Hutta glass, goblet, bottle.

УДК 929.53(477.83/.86)

Ярослав Лісейко

РІД ТИРАВСЬКИХ ГЕРБА ОСОРІЯ НА СЯНОЧЧИНІ У XV–XVI СТ.

У статті вивчається історія та генеалогія шляхетського роду Тиравських із Сяноцької землі в XV–XVI ст. Витоки роду сягають останньої чверті XIV – початку XV ст., коли нові володарі Галичини провадили активне осадження цього краю військово-службовим людом. Опісля, у хронологічний проміжок XV–XVI ст. вписалося сім поколінь роду, родинні взаємопов'язання між якими вдалося реконструювати на підставі вивчення сяноцьких гродських та земських судових книг. Модель історії цього роду характеризує звичні стратегії розвитку майнових комплексів, суспільно-політичної активності та поведінки на шлюбному ринку осілої шляхти із посереднім майновим і суспільним становищем.

Ключові слова: шляхта, Сяноцька земля, Волоська Тирава, Тиравські.

Шляхетська корпорація Сяноцької землі у XV–XVI ст. налічувала кілька десятків родин. Окремі з них були корінними мешканцями краю, їх родовід виводиться ще з XIV–XV ст. і прослідковується у наступних століттях. Такі родини із покоління в покоління володіли майновими комплексами, з них походили тутешні урядовці та учасники суспільно-політичного життя. У контексті локальної історії чимало шляхетських родин залишаються слабо вивченими в силу їх «місцевого» значення, хоча документація гродських та земських судів є цікавим матеріалом для реконструкції їх генеалогії та історії.

Прикладом такої маловивченої шляхетської родини із тривалою історією та розгалуженим генеалогічним деревом є рід Тиравських. Представники цієї фамілії включені у відомі гербівники Бартоша Папроцького та Шимона Окольського. Перший згадує про них як мужів «щирих та ввічливих», Ш. Окольський більш щедро наділяє Тиравських епітетами, називаючи їх «чесними мужами, вірними Батьківщині» («viri probi et amantes Patriam») [34, s. 356; 35, s. 559]. Окрім згадок у цих та пізніших гербівниках, Тиравські наразі не викликали до себе спеціальної уваги дослідників, адже поза суспільно-політичною ареною Руського воєводства вони не були відомі.

Винятком є лише нариси про сяноцьку шляхту Пшемислава Домбковського, який в окремому розділі своєї праці, на підставі найдавніших сяноцьких судових записок, вивчив життєпис представників роду в XV ст. [30, s. 11–35]. При цьому варто відзначити, що шляхетський стан на теренах Галичини в другій половині XIV–XVIII ст. вже став предметом чисельних праць сучасних як